ପରସ୍ମୈପଦ - ବିଧାନ

ଧାତୁ ତିନିପ୍ରକାର - ଆତ୍ମନେପଦୀ, ପରସ୍ମୈପଦୀ ଓ ଉଭୟପଦୀ। କିନ୍ତୁ ବିଶେଷ-ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ଉଭୟପଦୀ ଧାତୁରୁ କେବଳ ଆତ୍ମନେପଦ ହେବା ବା ପରସ୍ମୈପଦ ହେବା, ଆତ୍ମନେପଦୀ ଧାତୁରୁ ପରସ୍ମୈପଦ ହେବା ଓ ପରସ୍ମୈପଦୀ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହେବା ଦେଖାଯାଏ। ଯଥା- ଗମ୍ - ପରସ୍ମୈପଦ କିନ୍ତୁ ସଂଗମ୍ - ଆତ୍ମନେପଦ ଏବଂ ଶାସ୍ - ପରସ୍ମୈପଦ କିନ୍ତୁ ଆଶାସ୍ - ଆତ୍ମନେପଦ । ରାମାୟଣାଦି ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଅବଶ୍ୟ ବ୍ୟୁତ୍କ୍ରମରେ ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ଯଥା- ମନୁଷ୍ୟାଣାଂ ସହସ୍ରେଷୁ କଶ୍ଚିଦ୍ **ଯତତି** (ଯତତେ) ସିଦ୍ଧୟେ। **ବିଜେଷ୍ୟତି** (ବିଜେଷ୍ୟତେ) ରଣେ କର୍ଣ୍ଣମିତି ମେ ନାତ୍ର ସଂଶୟଃ, ନ ନିଦ୍ରାମ୍ **ଅଲଭତ୍** (ଅଲଭତ) ନିଶି। **ଏସବୁ ଆର୍ଷ ହେତୁ** ଏଠାରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ନୁହେଁ।

୧। ଅନୁ ଓ ପରା-ପୂର୍ବକ କୃ ଧାତୁ ପରସ୍ମୈପଦୀ ହୁଏ।

ଯଥା - ଶିଶବଃ ଅନ୍ୟାନ୍ ଅନୁକୁର୍ବନ୍ତି।

ଅୟଂ ପରମତଂ ପରାକରୋତି (ଖଣ୍ଡୟତି)।

୨। ବି, ପରି, ଉପ ଓ ଆ ଉପସର୍ଗପୂର୍ବକ ରମ୍ ଧାତୁରୁ ପରସ୍ମୈପଦ ହୁଏ।

ଯଥା - ତ୍ୱଂ ପାପାଦ୍ ବିରମ।

ପ୍ରାନ୍ତରେ ବାଳକାଃ ପରିରମନ୍ତି (କ୍ରୀଡନ୍ତି)।

ସାଧବଃ କୁଟୀରେଽପି ଆରମନ୍ତି (ସୁଖମନୁଭବନ୍ତି)।

ଯଜ୍ଞଦତ୍ତଃ ଦେବଦତ୍ତମ୍ ଉପରମତି (ଉପରମୟତି)। ଏଠାରେ ଉପ-ରମ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଉପ-ରମ୍ ଧାତୁର ଅର୍ଥ ବହନ କରୁଅଛି। ଯଜ୍ଞଦତ୍ତ ଦେବଦତ୍ତଙ୍କୁ ବିରତ କରାଉଛି।

୩। ଣିଜନ୍ତ ବୁଧ୍, ଯୁଧ୍, ନଶ୍, ଜନ୍, ଅଧ୍ୟୟନାର୍ଥକ ଅଧିପୂର୍ବକ ଇ, ପ୍ରୁ, ଦ୍ରୁ, ସ୍ରୁ ଧାତୁରୁ ପରସ୍ମୈପଦ ହୁଏ।

ଯଥା - ବୋଧୟତି (ବିକାସୟତି), ଯୋଧୟତି, ନାଶୟତି, ଜନୟତି, ଅଧ୍ୟାପୟତି, ପ୍ରାବୟତି (ଗଳୟତି / ପ୍ରାପୟତି), ଦ୍ରାବୟତି (ଲାପୟତି / ଧାବୟତି), ସ୍ରାବୟତି (ସ୍ୟନ୍ଦୟତି / ପ୍ରବାହୟତି)।

୪। ଆତ୍ମନେପଦଲାଗି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାରଣ ବହିର୍ଭୂତ ଧାତୁଗୁଡିକ ପରସ୍ମୈପଦୀ। ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀରେ ଆତ୍ମନେପଦ - ବିଧାନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ୬୬ଟି (ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ - ତୃତୀୟପାଦ - ସୂତ୍ରକ୍ରମ ୧୨-୭୭) ନିୟମସୂତ୍ର ପ୍ରଣୀତ। ଏଗୁଡିକରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ହେଉନଥିବା ଅବଶିଷ୍ଟ ଧାତୁରୁ କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ ପରସ୍ମୈପଦ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ। ଯଥା- ନି-ପୂର୍ବକ ବିଶ୍ଧାତୁ "ନେର୍ବିଶଃ" (ଅ.୧/୩/୧୭) ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ ଆତ୍ମନେପଦୀ । ମାତ୍ର ଆ/ପ୍ର-ପୂର୍ବକ ବିଶ୍ଧାତୁ ପରସ୍ମୈପଦୀ ହୋଇଥାଏ। ପ୍ରୟୋଗରେ **ନିବିଶତେ** ହେଲାବେଳେ ଅପରପକ୍ଷରେ **ଆବିଶତି** ବା **ପ୍ରବିଶତି** ହୁଏ।

ଆତ୍ମନେପଦ - ବିଧାନ

୧। ଭାବବାଚ୍ୟ ଓ କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ଧାତୁ ଆତ୍ମନେପଦୀ ହୁଏ। ଯଥା - ହରିଣା ହସ୍ୟତେ। କୁମ୍ଭକାରେଣ ଘଟଃ କ୍ରିୟତେ।

୨। ନି-ପୂର୍ବକ ବିଶ୍ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ।

ଯଥା - ତସ୍ୟ ପାଦେ କଣ୍ଟକଃ ନିବିଶତେ।

୩। ବି ଓ ପରା-ପୂର୍ବକ ଜି ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ।

ଯଥା – ସତ୍ୟଂ ସର୍ବତ୍ର ବିଜୟତେ । ସଃ ଅଧ୍ୟୟନାତ୍ ପରାଜୟତେ – ସେ ଅଧ୍ୟୟନପ୍ରତି ବିମୁଖ।

୪। ଆ, ଅନୁ, ସମ୍ ଓ ପରି-ପୂର୍ବକ କ୍ରୀଡ୍ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା – ପ୍ରାନ୍ତରେ ବାଳକାଃ ଆକ୍ରୀଡନ୍ତେ, ଅନୁକ୍ରୀଡନ୍ତେ, ସଂକ୍ରୀଡନ୍ତେ ବା। **ମାତ୍ର ଛାତ୍ରାଃ ଶିକ୍ଷକମ୍ ଅନୁକ୍ରୀଡନ୍ତି ସ୍ଥଳରେ ସହାର୍ଥ ପ୍ରକାଶକରୁଥିବା ଅନୁ ଉପସର୍ଗ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଆତ୍ମନେପଦ ହୋଇନାହିଁ। ସମ୍-ପୂର୍ବକ କ୍ରୀଡ୍ ଧାତୁର କୂଜନାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ ହେଲେ ତହିଁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏନାହିଁ। ଯଥା – ସଂକ୍ରୀଡତି ବିହଗଃ।**

୫। ସମ୍, ଅବ, ପ୍ର ଓ ବି-ପୂର୍ବକ ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା – ସନ୍ତିଷ୍ଠତେ (କଥାରେ ରହିବା / ମାନିବା) – ଦାରିଦ୍ର୍ୟାତ୍ ପୁରୁଷସ୍ୟ ବାନ୍ଧବଜନୋ ବାକ୍ୟେ ନ ସନ୍ତିଷ୍ଠତେ। ଅବତିଷ୍ଠତେ (ଅଟକିଯିବା / ଅପେକ୍ଷାକରିବା)– ପ୍ରତିଷ୍ଠତେ (ପ୍ରସ୍ଥାନକରିବା) – ହରିଃ ହରିଦ୍ୱାରଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠତେ। ବିତିଷ୍ଠତେ (ପୃଥକ୍ ବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅବସ୍ଥାନ)।

୬। ଉତ୍-ପୂର୍ବକ ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ କର୍ତ୍ତାର ଚେଷ୍ଟା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ସହିତ ଏହାଦ୍ୱାରା ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକର୍ମ ବା ଆସନରୁ ଉଠିପଡିବା ପରି ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶପାଉନଥିବା । ଯଥା – ସଃ ଦେଶସ୍ୟ ଉନ୍ନତ୍ୟୈ ଉତ୍ତିଷ୍ଠତେ। (ସେ ଦେଶର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛନ୍ତି) ମାତ୍ର (କ) କର୍ତ୍ତାର ଚେଷ୍ଟା ନବୁଝାଇଲେ ଯଥା – ଶତମ୍ ଉତ୍ତିଷ୍ଠତି। (ଶହେଟଙ୍କା ଚାନ୍ଦା ଉଠିବ) ଏବଂ (ଖ) ସ୍ଥାନ ଛାଡି ଉପରକୁ ଉଠିବା ବୁଝାଇଲେ ଯଥା – ଆସନାତ୍ ଉତ୍ତିଷ୍ଠତି ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆତ୍ମନେପଦ ହୋଇନାହିଁ।

୭। ଦେବପୂଜା, ମେଳନ, ମିତ୍ରତା ଅର୍ଥରେ ଅଥବା ପଥ କର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲେ ଉପ-ପୂର୍ବକ ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ।

ଯଥା – ଦେବପୂଜା – ଶୈବଃ ଶିବମ୍ ଉପତିଷ୍ଠତେ (ଉପାସନା କରେ)।

ମେଳନ – ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାମ୍ ଉପତିଷ୍ଠତେ।

ମିତ୍ରତା – ସାଧୁଃ ସାଧୁଂ ରୈରଣ୍ଟ ରୈରମ୍ ଉପତିଷ୍ଠତେ। ସଙ୍ଗତିକରଣ ହେଉଛି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମିଳିତ ହେବା ଏବଂ ମିତ୍ରୀକରଣ ହେଉଛି ଶରୀର ସ୍ପର୍ଶ ବିନାମଧ୍ୟ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ସ୍ଥାପନ ଲାଗି ନିକଟକୁ ଯିବା।

ପଥ – ଅୟଂ ପନ୍ଥାଃ କଟକମ୍ ଉପତିଷ୍ଠତେ (ସଂଯୋଗ କରୁଅଛି)।

୮। ଉପ – ପୂର୍ବକ ଅକର୍ମକ ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା – ସଃ ଭୋଜନକାଳେ ଉପତିଷ୍ଠତେ। ଅନ୍ୟଥା ଅର୍ଥାତ୍ ସକର୍ମକ ହେଲେ ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ପରସ୍ମୈପଦ ହୁଏ। ଯଥା – ଶିଷ୍ୟଃ ଗୁରୁମ୍ ଉପତିଷ୍ଠତି।

୯। ସମ୍-ପୂର୍ବକ ଅକର୍ମକ ଗମ୍ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ।

ଯଥା – ତବ ବାକ୍ୟଂ ସଙ୍ଗଚ୍ଛତେ (ସଙ୍ଗତ ଅଟେ)।

୧୦.। ଆ – ପୂର୍ବକ ହ୍ୱେ ଧାତୁରୁ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ବା ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଜିଣିବା ଇଚ୍ଛା ଅର୍ଥରେ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା – ବୀରଃ ବୀରମ୍ ଆହ୍ୱୟତେ। ଅନ୍ୟଥା – ମାତା ପୁତ୍ରମ୍ ଆହ୍ୱୟତି।

୧୧। ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ବସ୍ତୁର ଉଦ୍‌ଗମ ବୁଝାଉଥିବା ଆ-ପୂର୍ବକ କ୍ରମ୍ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା – ସୂର୍ଯ୍ୟଃ ଆକ୍ରମତେ। ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗମନ ବୁଝାଇଲେ ପରସ୍ମୈପଦ ହୁଏ – ଯଥା – ପାକଶାଳାୟାଃ ଧୂମଃ ଆକ୍ରାମତି (ରୋଷେଇଘରୁ ଧୂଆଁ ଉଠୁଛି)

୧୨। ବିବାଦ ଅର୍ଥରେ (ସାଧାରଣତଃ) ବି-ପୂର୍ବକ ବଦ୍ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା – କ୍ଷେତ୍ରେ ବିବଦନ୍ତେ କୃଷକାଃ।

୧୩। ଉପସମ୍ଭାଷା ବା ମନେଇବା ଏବଂ ଉପମନ୍ତ୍ରଣ ବା ରହସ୍ୟୋକ୍ତି ଅର୍ଥରେ ପ୍ରାୟଶଃ ଉପ-ପୂର୍ବକ ବଦ୍ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା - କର୍ମକାରାନ୍ ଉପବଦତେ। ଦାତାରମ୍ ଉପବଦତେ।

୧୪। ଭାସନ (ବିଚକ୍ଷଣତା ପ୍ରଦର୍ଶନ), ଜ୍ଞାନ ଓ ଯତ୍ନ ଅର୍ଥରେ ବଦ୍ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା - ଶାସ୍ତ୍ରେ ବଦତେ (ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନରେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ)। ଗଣିତେ ବଦତେ (ଗଣିତ ଜାଣନ୍ତି)। କ୍ଷେତ୍ରେ ବଦତେ (କ୍ଷେତରେ ପରିଶ୍ରମ କରୁଛି)।

୧୫। ସମ୍ + ପ୍ର - ପୂର୍ବକ ବଦ୍ ଧାତୁରୁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମୂହୋଚ୍ଚାରଣ ଅର୍ଥରେ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା - ସମ୍ପ୍ରବଦନ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣାଃ (ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏକତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଛନ୍ତି)। ଅନ୍ୟଥା - 'ଶୃଗାଳାଃ ସମ୍ପ୍ରବଦନ୍ତି' କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରସ୍ମୈପଦ ହୁଏ।

୧୬। **ବାଦାନୁବାଦ ବା ମତାନୈକ୍ୟ ଅର୍ଥରେ** ବି + ପ୍ର - ପୂର୍ବକ ବଦ୍ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ବିକଳ୍ପରେ ହୋଇଥାଏ। ଯଥା- **ବିପ୍ରବଦନ୍ତେ ବୈଦ୍ୟାଃ। ବିପ୍ରବଦନ୍ତି** ବୈଦ୍ୟାଃ (ଡାକ୍ତରମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମତ ଦେଉଛନ୍ତି)।

୧୭। ଉଦ୍-ପୂର୍ବକ ସକର୍ମକ ଚର୍ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ।

ଯଥା - ସଃ ନିୟମମ୍ ଉଚ୍ଚରତେ (ସେ ନିୟମକୁ ଲଂଘନ କରୁଛି)।

ମାତ୍ର - ବାଷ୍ପମ୍ ଉଚ୍ଚରତି। ଏଠାରେ ଅକର୍ମକ ଚର୍ ଧାତୁ।

୧୮। ସମ୍-ପୂର୍ବକ ଚର୍ ଧାତୁ **ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ପଦଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ** ଆତ୍ମନେପଦୀ ହୁଏ। ଯଥା - ଧନିନଃ ବ୍ୟୋମଯାନେନ ସଞ୍ଚରନ୍ତେ। ମାତ୍ର, **ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ମୃଗାଃ ବନେ ସଞ୍ଚରନ୍ତି** ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ।

୧୯। ରକ୍ଷଣ ବା ପାଳନ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥକୁ ବୁଝାଉଥିବା ଭୁଜ୍‌ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା - ସର୍ବକାରଃ ଦେଶଂ ଭୁନକ୍ତି (ପାଳୟତି)। ବାଳକଃ ଓଦନଂ ଭୁଙ୍କ୍ତେ। ବୃଦ୍ଧଃ ଦୁଃଖଶତାନି ଭୁଙ୍କ୍ତେ। ପ୍ରଥମ ଉଦାହରଣରେ ଭୁଜ୍ ଧାତୁ ପରସ୍ମୈପଦୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟିରେ ଆତ୍ମନେପଦୀ।

୨୦। ଆ-ପୂର୍ବକ ଦା ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ।

ଯଥା - ପ୍ରଦୀପଃ ସ୍ନେହମ୍ (ତୈଳଂ ଘୃତଂ ବା) ଆଦତ୍ତେ। ମାତ୍ର ମୁଖବିସ୍ତାର ବା ତତ୍ ସଦୃଶ ଅର୍ଥ ବୁଝାଇଲେ ପରସ୍ମୈପଦ ହୁଏ। ଯଥା - ଶ୍ୱା ମୁଖଂ ବ୍ୟାଦଦାତି (କୁକୁରଟି ମୁଖ ମେଲା କରୁଛି)। ନଦୀ କୂଳଂ ବ୍ୟାଦଦାତି (ନଦୀବନ୍ୟା ବନ୍ଧରେ ଘାଇ ସୃଷ୍ଟିକରେ)।

୨୧। ଉତ୍କଣ୍ଠାପୂର୍ବକ ସ୍ମରଣ ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ସମ୍ + ଜ୍ଞା ଧାତୁରୁ ଏବଂ ପ୍ରତି + ଜ୍ଞା ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା - ଶାସ୍ତ୍ରଂ ସଂଜାନୀତେ (ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଭଲକରି ଜାଣେ)। ଶତଂ ପ୍ରତିଜାନୀତେ (ସେ ଶତମୁଦ୍ରା ସ୍ୱୀକାର କଲେ)। ପକ୍ଷାନ୍ତରେ - ମାତୁଃ ସଂଜାନାତି (ମାତାଙ୍କୁ ଝୁରୁଛି)। ଉପସର୍ଗବିହୀନ ଜ୍ଞା ଧାତୁରୁ ବିକଳ୍ପରେ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା - ଜାନାତି। ଜାନୀତେ।

୨୨। କୃ ଧାତୁ ଉଭୟପଦୀ। ମାତ୍ର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଉପସର୍ଗ ଯୋଗରେ ଏହା ଆତ୍ମନେପଦୀ ହୋଇଥାଏ।

	ଧାତୁ	ଅର୍ଥ	ଆତ୍ମନେପଦୀରୂପ	ଉଦାହରଣର ଅର୍ଥ
(କ)	ଉତ୍+କୃ	କ୍ଷତିକରିବା	ଉତ୍କୁରୁତେ	ଗାଳି/ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ ଦେବା
	ଉତ୍+ଆ+କୃ	କ୍ଷତିକରିବା	ଉଦାକୁରୁତେ	ଗାଳି/ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ ଦେବା
(ଖ)	ଉପ+କୃ	ସେବା	ଉପକୁରୁତେ	ସେବା/ଉପାସନା କରୁଛି।
(ଗ)	ପ୍ର+କୃ	ଆବୃତ୍ତି	ପ୍ରକୁରୁତେ	ଆବୃତ୍ତି କରୁଛି।
(ଘ)	ଅଧି+କୃ	ଅଧିକାର/କ୍ଷମା	ଅଧିକୁରୁତେ	ଅଧିକାର/କ୍ଷମା କରୁଛି।

୨୩। ମିଥ୍ୟା-ପୂର୍ବକ ଣିଜନ୍ତ କୃ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ।

ଯଥା - ପଦଂ ମିଥ୍ୟା କାରୟତେ (ପଦର ଉଚ୍ଚାରଣ ତ୍ରୁଟିଯୁକ୍ତ)।

୨୪। ସକର୍ମକ ଣିଜନ୍ତ ଧାତୁରୁ କର୍ମକର୍ତ୍ତରି ପ୍ରୟୋଗରେ ଉତ୍‌କଣ୍ଠାପୂର୍ବକ ସ୍ମୃତି ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ। ଯଥା - ଭକ୍ତାଃ ଭବଂ ପଶ୍ୟନ୍ତି - ଭବୋ ଭକ୍ତାନ୍ ଦର୍ଶୟତେ (ଭବ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେଉଛନ୍ତି)।

ଉପସିଞ୍ଚନ୍ତି ହସ୍ତିନଂ ହସ୍ତିପକାଃ (ମାହୁନ୍ତ) - ଉପସେଚୟତେ ହସ୍ତୀ ସ୍ୱୟମେବ (ହସ୍ତୀ ନିଜକୁ ସିକ୍ତ କରାଉଛି)।

୨୫। ସନନ୍ତ ଜ୍ଞା, ଶ୍ରୁ, ସ୍ମୃ ଓ ଦୃଶ୍ ଧାତୁରୁ ଆତ୍ମନେପଦ ହୁଏ।

ଯଥା - ଧର୍ମଂ ଜିଜ୍ଞାସତେ (ଧର୍ମ ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ)। ମାତ୍ର ଅନୁ-ପୂର୍ବକ ଜ୍ଞା ଧାତୁରୁ ସନ୍ନନ୍ତ ହେଲେ ବି ଆତ୍ମନେପଦ ହେବ ନାହିଁ। ଯଥା-ଧର୍ମମ୍ ଅନୁଜିଜ୍ଞାସତି। ଗୁରୁଂ ଶୁଶ୍ରୂଷତେ (ଗୁରୁଙ୍କ ସେବା ଲାଗି ମନ କରୁଛନ୍ତି)।

ନଷ୍ଟଂ ସୁସ୍ମୂର୍ଷତେ (ବିଲୁପ୍ତ ବସ୍ତୁର ସ୍ମରଣ ଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରେ)। ମାଂ ଦିଦୃକ୍ଷତେ (ମୋତେ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି)।

ଅଭ୍ୟାସ

୧। ଅଧୋଲିଖିତାନାଂ ବାକ୍ୟାନାଂ ସଂଶୋଧନଂ କୁରୁତ।

(କ) ଉପବନେ ପକ୍ଷିଣଃ ସଂକ୍ରୀଡନ୍ତେ।

(ଖ) ସଃ ଶତ୍ରୂନ୍ ପରାଜୟତେ।

(ଗ) କର୍ତ୍ତବ୍ୟମ୍ ଅସମାପ୍ୟ ନ ବିରମସ୍ୱ।

(ଘ) ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟାତ୍ ପ୍ରାକ୍ ଶଯ୍ୟାୟାଃ ସଃ ଉତ୍ତିଷ୍ଠତେ।

(ଙ) ପଠନାୟ ବନ୍ଧୁଃ ବନ୍ଧୁମ୍ ଆହ୍ୱୟତେ।

(ଚ) ଯୁଷ୍ମାକଂ ଯୁକ୍ତୟଃ ନ ସଂଗଚ୍ଛନ୍ତି।

(ଛ) କିୟନ୍ତଃ ଭାରତୀୟାଃ ପାଶ୍ଚାତ୍ତ୍ୟାନ୍ ଅନୁକୁର୍ବତେ।

(ଜ) ଅନ୍ନଂ ଭୁନକ୍ତି ମାନବଃ।

(ଝ) ସାଧୁଃ ସାଧୁନା ସହ ସଙ୍ଗଚ୍ଛତି।

(ଞ) ବିଷ୍ଣୁମୁପତିଷ୍ଠତି ବୈଷ୍ଣବଃ।

(ଟ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଃ ଚାଣୂରମାହ୍ୱୟତି ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥମ୍।

(ଠ) ରାଜା ପ୍ରଜାଭ୍ୟଃ ଧନମାଦଦାତି।

୨। ବାକ୍ୟାନି ରଚୟିତ୍ୱା ଅର୍ଥଭେଦଂ ଦର୍ଶୟତ।

ଆହ୍ୱୟତି - ଆହ୍ୱୟତେ, ଉଚ୍ଚରତି - ଉଚ୍ଚରତେ,

ଉତ୍ତିଷ୍ଠତି - ଉତ୍ତିଷ୍ଠତେ, ଭୁନକ୍ତି - ଭୁଙ୍କ୍ତେ,

ଆକ୍ରାମତି - ଆକ୍ରମତେ, ବିବଦନ୍ତି - ବିବଦନ୍ତେ,

ଅନୁକ୍ରୀଡନ୍ତି - ଅନୁକ୍ରୀଡନ୍ତେ, ସଂଗଚ୍ଛତେ - ସଂଗଚ୍ଛତି ।

●